

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 18–19 травня 2017 року)

Частина 1



Суми
Сумський державний університет
2017

ПРАВОВИЙ СТАТУС І СКЛАД ДЦ УНР В ЕМІГРАЦІЇ У 1920-1939 рр.

Охріменко А.М.

Студентка I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Власенко В. М.

кандидат історичних наук, доцент, доцент секції історії кафедри КІПТІДП ННІ права

Сумського державного університету

Однією із найменш досліджуваних тем історії нашої держави є правовий аспект створення та діяльність Державно центру Української Народної Республіки (ДЦ УНР) в екзилі. Поразка національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. породила політичну еміграцію, з якою був пов'язаний вихід за кордон десятків тисяч найактивніших учасників подій того часу. Водночас ідея незалежної соборної Української держави, імена її творців, події, наукові дослідження національно-визвольної боротьби продовжували жити разом з тими українцями, які опинилися в еміграції. Актуальність запропонованого дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення громадянської позиції українських лідерів періоду Української революції, які у 20-х роках ХХ ст. опинилися в еміграції, не втратили своєї національної ідентичності та продовжували боротьбу за незалежну українську державу.

Під час Української революції 1917-1921 рр. виробився новий тип парламентаризму. В часи I та II Української Народної Республіки державними представницькими органами із високим рівнем легітимізації були Українська Центральна Рада (УЦР) та Конгрес Трудового Народу (КТН). Але їх не можна вважати справжніми парламентами, оскільки під час революції та кількох радянсько-українських воєн провести демократичні вибори було вкрай складно. Тому УЦР і КТН, скоріше, були передпарламентами – тимчасовими законодавчими органами, які повинні були діяти до скликання Всеукраїнських установчих зборів. З меншим рівнем легітимізації роль представницького органу відіграла спочатку Український національно-демократичний союз (літо 1919 р.), потім Всеукраїнська національна рада, яка впродовж 1920 р. виконувала роль опозиції до Уряду і Директорії УНР і брала участь у підготовці законів «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР» та «Про Державну Народну Раду» [1, с. 3]. Наступний етап розвитку парламентаризму розпочався у листопаді 1920 р. з виходу на еміграцію (за кордон) Директорії, Уряду, Армії та державних інституцій УНР.

Державний Центр УНР – складна політична система, сукупність українських законодавчих та виконавчих органів, яка діяла за межами України на підставі IV

Універсалу УЦР від 9(22) січня 1918 р., Універсалу КТН від 28 січня 1919 р., законів Ради Народних Міністрів (РНМ), схвалених Директорією УНР, «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР» та «Про Державну Народну Раду» від 12 листопада 1920 р.

Структура ДЦ УНР у досліджуваний період мала такий вигляд. Виконавчими органами були, по-перше, президент (Головний Отаман, Голова Директорії), по-друге, Рада Народних Міністрів (РНМ). У 1921-1926 рр. президентами (головними отаманами) були Симон Петлюра (1921-1926) й Андрій Лівницький (1926-1954), головами РНМ УНР – А. Лівницький (1920, 1922-1926), Пилип Пилипчук (1921-1922), В'ячеслав Прокопович (1926-1939) та Олександр Шульгін (1939-1940). У 1921-1923 рр. керівники ДЦ УНР перебували у Тарнові (м. Тарнув, Польща), 1923-1926 рр. – Парижі (Франція), 1926-1939 рр. – Варшаві (Польща) [2, с.353]. Зауважимо, що в міжвоєнний період з метою уникнення непередбачених, небезпечних ситуацій (наприклад, арешт або знищення керівництва) інституції ДЦ УНР одночасно діяли у Варшаві, Парижі та Празі.

Законодавчим органом (передпарламентом) була Рада Республіки (РР), яка діяла у 1921 р. Її головою (головним отаманом) був Іван Фещенко-Чопівський. Після припинення діяльності РР її функції з меншим ступенем легітимації виконувала таємна організація Братство української державності (БУД).

Головними завданнями ДЦ УНР в еміграції у міжвоєнний період були спочатку повернення на Батьківщину, потім – спрямування зусиль на визнання ДЦ УНР державами світу, надання ними матеріальної, військової і моральної підтримки у підготовці та здійсненні на території України пропагандистських, розвідувальних та військових акцій, метою яких було визволення від радянського режиму.

У науковій літературі поняття ДЦ УНР і Уряд УНР помилково ототожнюють [3, с.71-72]. Насправді ці поняття близькі за змістом, але не тотожні. Уряд УНР в еміграції був важливою, але не єдиною складовою частиною ДЦ УНР в еміграції. На відміну від Уряду УНР Державний Центр зарубіжними державами не визнавався. У міжвоєнний період поняття ДЦ УНР побутувало лише в середовищі української еміграції. Він був керівним органом тієї частини політичної еміграції, яка сповідувала ідею УНР та орієнтувалася у своїй діяльності на Уряд УНР, основу якого склали переважно члени Української радикально-демократичної партії, колишньої Української партії соціалістів-федералістів. У міжвоєнний період ДЦ УНР як центральний орган еміграції не визнавали представники гетьманського (Український союз хліборобів-державників, Українське національне козацьке товариство й інші) та націоналістичного (Ліга українських націоналістів, Організація українських націоналістів, Український фашистський здви́г та

інші) таборів [4, с.61]. Навпаки, у 1948-1992 рр. ДЦ УНР в еміграції був керівним органом еміграції й об'єднував у своєму складі представників більшості політичних партій та організацій української еміграції.

Правовий статус ДЦ УНР в еміграції змінювався. В його розвитку можна виділити такі етапи. Перший етап (листопад 1920 р. – квітень 1921 р.) – період офіційного визнання Директорії й Уряду УНР з боку Польщі, на території якої вони легально діяли. Тоді ж офіційно функціонували і дипломатичні представництва УНР в окремих країнах (Болгарія, Польща, Румунія, Чехословаччина та інші). Директорія як правонаступниця КТН та Уряд вийшли на еміграцію легальними органами УНР. З Урядом УНР не припиняли свої відносини країни (більше 20), в яких діяли її дипломатичні інституції та які визнавали її уряд. Серед них – Австрія, Болгарія, Німеччина, Туреччина, Великобританія, Польща, Румунія, Фінляндія, Франція, Швейцарія, країни Прибалтики тощо. Про це йшлося у друкованому органі Уряду УНР «Трибуна України» за 1923 р. [5, с. 35-36].

Другий етап (1921-1923) – напівлегальний статус ДЦ УНР на території Польщі. Після підписання Ризького договору у березні 1921 р. між РРФСР і УСРР, з одного боку, та Польщею, з другого, Уряд УНР втратив свій статус суб'єкта міжнародної діяльності і до 1923 р. його дипломатичні представництва були закриті [6, с.42]. Третій етап (1923-1939) – період діяльності ДЦ УНР в еміграції як громадської організації.

Отже, ДЦ УНР – складне суспільно-політичне явище, яке мало власну структуру. У своєму розвитку ДЦ УНР пройшов три етапи, які характеризували зміни його правового статусу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Український парламентаризм на еміграції. Державний Центр УНР: документи і матеріали. 1920-1992 / Упор. В. Яблонський. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2012. – 840 с.
2. Лівницький М. А. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками. – Мюнхен-Філадельфія: Вид-во Укр. інформ. бюро, 1984. – 72 с.
3. Панова І. Ю. Еволюція правового становища Державного Центру УНР в екзилі / І. Ю. Панова // Держава і право. – К., 2011. – № 61. – С. 71-76.
4. Власенко В. Консервативно-гетьманське середовище міжвоєнної української еміграції в країнах Південно-Східної Європи (1918-1939 рр.) // Сумський історико-архівний журнал. – 2015. – № 25. – С. 56-67.
5. Я[н]. Т[окаржевський]-К[арашевич]. Міжнародно-правне положення Української Народньої Республіки // Трибуна України. – 1923. – № 5/7. – С. 33-37.

6. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали / Редкол.: Ю. А. Левенець (співголова), В. А. Смолій (співголова) та ін. – К.: Парламентське вид-во, 2008.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ОЗНАКИ І ПРОБЛЕМИ

Ляшенко Л. В.

Студентка V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Теліженко Л. В.

д. філос. н., доцент кафедри КППІДП ННІ права

Сумського державного університету

У будь-якій демократичній країні свобода, гідність та право на самовизначення є основними та невід'ємними атрибутами життя громадян. Як відомо, захист цих прав, відстоювання та їх розширення залежить не від держави, а від свідомих громадян, які в своїй єдності утворюють громадянське суспільство.

Що ж таке громадянське суспільство і які його ознаки? Шеститомна «Юридична енциклопедія» та «Великий енциклопедичний юридичний словник» стверджують: «Громадянське суспільство - суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина» [1, с. 646; 2, с. 143].

У «Оксфордській ілюстрованій енциклопедії» зазначається, що громадянське суспільство - це термін, який спочатку застосовувався до будь-якого політично організованого суспільства, а пізніше ним називали суспільні інститути та практику, що не були частиною офіційного апарату держави. Згідно з уявленнями Т. Гоббса та Дж. Локка, які запропонували теорію суспільного договору, громадянське суспільство сформувалося тоді, коли люди зрозуміли необхідність укладення договору про об'єднання і погодилися на визнання політичної влади. Сучасному своєму використанню термін завдячує, головним чином, Г. Гегелю, який у «Філософії права» застосував його до економічного і соціального порядку, заснованого на свободі конкуренції між людьми, приватній власності, ринковому товарообміні, корпоративних та інших добровільних об'єднаннях. У недалекому минулому комуністичні режими засуджувалися своїми